

klart att en sådan kombination sällan eller aldrig förekommer.

På andra akademiska områden förekommer utan tvivel i någon omfattning undervisning rörande samtida samhällsfrågor. Inom den filosofiska fakulteten är detta fallet i sådana ämnen som geografi och svensk folklivsforskning. I de teologiska studierna uppmärksammas naturligtvis de kyrkliga rörelserna, och i någon mån ha föreläsningar och seminarier hållits även över sociala problem. Det bör emellertid framför allt betonas att någon samlad undervisning i svensk samhällslära icke ingår vare sig i de blivande juristernas, läkarnas eller prästernas akademiska utbildning.

I en följande artikel skall jag ingå på forskningen på hithörande områden samt diskutera möjligheterna att avhjälpa de brister som här angivna synpunkter måste anse föreligga inom svenskt akademiskt liv.

5

6

Universiteten och samhällsforskningen.

30/12 41

Professor HERBERT TINGSTEN fortsätter sin kritiska undersökning av den moderna samhällsforskningens ställning vid Sveriges universitet och kommer med konkreta reformförslag. Inledningsartikeln var införd i Dagens Nyheter lördagen den 27 december.

I FRÅGA OM den vetenskapliga forskningen framträder i stort sett samma bristande intresse för socialhistoria och nutida samhällsproblem som i föregående artikel konstaterats beträffande universitetens kursplaner och undervisning. Av de många doktorsavhandlingarna i ämnet historia — ojämförligt flera än inom något annat av de här ifrågakommande ämnena — har det stora flertalet gällt äldre tid; blott ett fåtal har behandlat 1800-talet och endast någon enda kan sägas tangera vår egen tid. De vid universiteten verksamma historieforskarna ha koncentrerat sig på avlägsna tidsskeden; de flesta av våra historieforskare äro som bekant medeltidsspecialister. Någon systematisk överblick över vår senare inre historia, vari samhällsproblemen tillbörligt beaktas, finns över huvud icke. Från regeln att vetenskapen icke sysselsätter sig med modern tid ges knappast mer än två viktiga undantag. Den ekonomisk-historiska forskningen, vars främsta representanter knutits till Handelshögskolan i Stockholm, har lämnat flera väsentliga bidrag till förståendet av den ekonomiska och sociala utvecklingen; i regel har det dock här varit fråga om översikter, vilkas stora intresse skärpt önskan att erhålla mera omfattande och ingående undersökningar. Vidare har den författningpolitiska utvecklingen, inklusive partihistorien, behandlats i en rad av

doktorander och lärare i statskunskap publicerade arbeten, varvid i några fall den sociala synpunkten starkt beaktats. Men endast en ringa del av de nu nämnda forskningsområdena har bearbetats. Vi sakna, för att nämna några exempel, undersökningar av de nationalekonomiska doktrinerna under 1800-talet, av den ekonomiskt-sociala debatten under årtiondena kring det senaste sekelskiftet, av de politiska partiernas sociala fästen och ideologiska utveckling; fackföreningsrörelsen, kooperationen, kvinno- och nykterhetsrörelserna och de idéer och problem som stå i samband med dessa rörelser, ha i bästa fall endast fragmentariskt och översiktligt blivit belysta. Värdefulla insatser ha på sist berörda områden gjorts av utanför akademierna verksamma forskare — särskilt d:r E. H. Thörnberg — men de ha icke på långt när varit tillräckliga för att fylla luckorna.

De berörda företeelserna inom akademisk undervisning och forskning sammanhånga utan tvivel med en naturlig och till en viss grad berättigad respekt för den vetenskapliga traditionen. Man utgår från att

ett visst läroämne i huvudsak skall omfatta de kunskapsområden som det av ålder representerat. Snabba och genomgripande förändringar i kursplanerna leda till osäkerhet beträffande det värde som ur en given synpunkt tillkommer ett tentamens- eller examensbetyg. Vissa problemkomplex framstå för generation efter generation som de för ett ämne centrala, och de forskare som ägna sig åt andra frågor befara att deras insatser bli relativt mindre uppskattade. Men denna inställning slår lätt över till en oreflekterad och kanske omedveten konservatism. Man fortsätter att se sitt ämne under de egna lärarens synvinkel; en nyorientering eller expansion är besvärlig och riskabel. Vad särskilt forskningen beträffar, synes sysslandet med äldre och ur vissa synpunkter svårtillgängliga områden åtnjuta en prestige som motverkar varje moderniseringstendens. För nära tjugå sedan framhöll professor Erik Wexlander — med tanke särskilt på språkvetenskapen — att "forskningen i stort sett behärskas av den historiskt förklarliga, men med varje år allt underligare vanföreställningen att vederhäftigheten växer och vetenskapligheten tilltar i samma mån som materialet tryter och objektet undandrar sig undersökning"; denna karaktäristik synes i fråga om vissa vetenskapsgrenar fortfarande äga berättigande.

*

Det är lätt att fastställa vad man i första rummet skulle önska av kunskap och kunskapsmeddelelse på här berörda områden. Främst historiska och genetiska redogörelser för de olika folkrörelserna, deras utveckling, ställning och insatser, och i samband härmed en skildring av de sociala förhållanden, ur vilka de framsprungit och i vilka de verka. I sammanhang härmed en skildring av deras idéer och dessas utveckling och förändring i samband med samhällets omvandling. Vidare mera sociologiskt betonade undersökningar av rörelsernas struktur och inre förhållanden: växelspelen mellan ledare och anhängare, organisationsformer, propaganda, upplysnings- och bildningsarbetet. Som bakgrund till allt detta krävas allmänna och moderna arbeten i senare svensk historia — arbeten som icke bestå i utrikes- och riksdagskrönikor, utan uppbäras av kulturella och sociala perspektiv.

Vetenskapen bör emellertid icke stanna vid rent deskriptiva och analyserande undersökningar. I stor utsträckning äro samhällsproblemen — de problem med vilka folkrörelserna arbeta — vetenskapliga problem och böra som sådana behandlas. Forskningen måste sträva till en rationalisering av debatten genom att avslöja orimliga och verklighetsfrämmande tankegångar och få fram rimliga och klart fixerade frågeställningar; den kan på detta sätt, utan att gå utanför ramen av sin uppgift, påverka själva det politiska och sociala strävandet och handlandet. Insikten är en makt likväl som den oreflekterade värderingen, och det tillkommer i första rummet vetenskapen att söka befästa och utbygga dess värde. Forskningens betydelse ur denna speciella synpunkt har nyligen med stor klarhet framhållits av d:r Erik Englund (Kalender för ideellt och socialt arbete 1942), och jag tillåter mig att hänvisa till hans framställning.

Studier och forskningar i hithörande frågor förutsätta en bas av allmän sociologisk och socialpsykologisk kunskap. Dessa ämnen ha, såsom redan betonats, i ytterlig grad försumrats i vårt land. Särskilt den kritiskt arbetande socialpsykologin — som främst representeras av amerikanska forskare — är ägnad att

DAGENS NYH

stimulera till klart tänkande rörande folkrörelsernas problem och att tjänstgöra som motgift mot de fördomar och falska generaliseringar som spela en så stor roll i den offentliga debatten. Till de primära önskemålen hör att en modern och vederhäftig framställning av denna vetenskaps resultat göres tillgänglig för svensk publik.

*

För att befördra undervisning och forskning rörande de svenska folkrörelserna, vår senare historia och våra samhällsproblem över huvud stå flera skilda aktionslinjer till buds. Jag skall här erinra om de till synes viktigaste.

1) Inom den nuvarande universitetsorganisationens ram borde inriktningen på hithörande frågor stärkas. I de ämnen som principiellt omfatta delar av samtidshistorien och samhällsläran borde dessa beredas en mera framskjuten plats i undervisningen än för närvarande är fallet. Särskilt synes man kunna fordra att historien, som bland dessa ämnen intar en central plats, icke systematiskt försummas senare tid för att koncentrera föreläsning- och seminarieundervisning till äldre skeden, främst medeltiden. För att uppnå en ändring härutinnan kunde det ifrågasättas, om icke ett tidigare framkastat förslag om uppdelning av historieprofessorerna på äldre och nyare historia borde upptas till förnyad prövning. En starkare inriktning av historieundervisningen på nyare tid skulle säkerligen medföra väl befogade ändringar även i fråga om motsvarande undervisning i skolorna; att denna för närvarande lider av samma koncentration bakåt som den akademiska verksamheten är väl känt och har nyligen klargjorts i en översikt över de vanliga skolböckerna i ämnet (fil. kand. Jörgen Westerståhl i Tiden).

Det förtjänar i detta sammanhang att tas under övervägande huruvida icke en sådan kurs i social allmänbildning som man föreslagit till införande i den medicinska undervisningen borde ingå även i andra grenar av den akademiska utbildningen. Är icke en liknande, efter de skilda

syftena avpassad orientering. Åka de-
hövlig för blivande lärare, journalis-
ter, präster, domare och advokater?

2) Genom att inrätta en eller fle-
ra lärostolar i samhällslära eller so-
ciologi skulle man skapa en sam-
lingspunkt för den akademiska verk-
samheten på här berörda områden.
Vid bestämmandet av uppgiften för
dessa professurer borde klargöras att
de verkligen främst skulle gälla sam-
hällslära i konkret mening, icke so-
ciologisk begreppsanalys, men na-
turligtvis skulle undervisningen och
kursfördringarna innefatta även
grunddragen av socialpsykologin och
den teoretiska sociologin.

Detta krav på en utbyggnad av
det svenska universitetsväsendet tor-
de äga tämligen allmän principiell
anslutning. Det är svårt att finna
andra orsaker än slump och vane-
bundenhet till en ordning, enligt vil-
ken Sverige har sju professurer i hi-
storia, sex i filosofi, fem i konsthi-
storia och fyra i statskunskap, men
ingen enda i modern svensk sam-
hällslära. En jämförelse med ut-
ländska förhållanden stärker intryc-
ket av att en orimlig disproportion
här föreligger. Det har stundom i
diskussioner kring denna sak anförts
att en professur icke kan inrättas, då
den för närvarande icke kan få en
kompetent innehavare. Vi sakna helt
naturligt studerande och forskare i
sociologi; de som skulle intressera
sig för detta ämne, om det funnes
representerat vid akademierna, vän-
da sig nu åt andra håll. Men den
svårighet som här föreligger kan lätt
lösas genom att en rimlig frist stad-
gas mellan inrättandet och besättan-
det av den första professuren i det
nya ämnet.

3) Uppsamling, systematisering och
bearbetning av källmaterial rörän-
de de svenska folkrörelserna borde
kupna organiseras under samverkan
mellan universitetsmän och folkrö-
relsernas organisationer. Det är an-
geläget att detta arbete inom en nä-
ra framtid påbörjas; flera av våra
viktigaste folkrörelser ha nått den
ålder att en ytterligare tidsutdräkt
försvarar eller omöjliggör insamling
av uppgifter som för närvarande
kunna vara relativt lätt tillgängliga.
Om folkrörelserna toge initiativet till
en sådan verksamhet, skulle de sä-
kerligen vinna energisk och tacksam
medverkan från universitetshåll. De
skulle härigenom icke blott vinna en
för dem själva direkt önskvärd kun-
skap, utan också kunna bidra till
förnyelse och fördjupande av svensk
samhällsforskning.

Herbert Tingsten.

Samhälls- forskningen i Sverige.

Med anledning av professor Ting-
stens artiklar om universiteten och
samhällsforskningen har Dagens
Nyheter mottagit följande:

Det har varit mycket glädjande och
uppmuntrande för oss sociologiskt intres-
serade studenter vid Stockholms högsko-
la att läsa professors Tingstens artiklar i
denna tidning om universiteten och sam-
hällsforskningen. Vi skulle här bara vil-
ja lämna några kompletterande uppgifter.
Professor Tingsten skriver bl. a.: "Det har
stundom i diskussionen kring denna sak
anförts att en professur icke kan inrättas,
då den för närvarande icke kan få en
kompetent innehavare. Vi sakna helt
naturligt studerande och forskare i socio-
logi; de som skulle intressera sig för det-
ta ämne, om det funnes representerat vid
akademierna, vända sig nu åt andra
håll". Vi äro de första att instämma i att
undervisningen i sociologi vid högskolan
är knapphändig — så knapphändig att
studenterna ha bildat en sociologisk sek-
tion för att undervisa sig själva. Men om
sociologin vid högskolan visat sig tämli-
gen obehäftigt intill senaste år (då doc-
ent E. Åkeson i praktisk filosofi före-
läst och hållit proseminarier över social-
psykologi), så har det förekommit socio-
logisk undervisning i Stockholm genom ett
frivilligt seminarium som hållits av d:r
F. Croner de senaste 3 åren. Detta se-
minarium har varit flitigt besökt av na-
tionalekonomer, jurister m. fl. socialve-
tenskapligt orienterade studenter. Semi-
nariet har omfattat

under 1:a året: "community"-sociologi
(familjen, landsbygden, småstaden, stor-
staden etc. som sociala strukturfenomen,
med exempel från svenska förhållanden)
och "Middletown"-undersökningar;

under 2:a året: Sveriges sociala struk-
tur och folkrörelser (L. O., Daco, Arbets-
givarföreningen, konsumentkooperationen
m. m.);

under 3:e året: Amerikanska opinions-
undersökningar.

För oss, som under vår studietid letat
med ljus och lycka efter möjligheter att
skaffa oss en sociologisk utbildning, har

detta seminarium varit till stort gagn. På
grund av de ytterst osäkra framtidsutsik-
terna på det sociologiska forskningsområ-
det ha emellertid ytterst få av oss helt
kunnat ägna sig åt studier på detta områ-
de, som ju professor Tingsten också på-
pekar. För närvarande ha vi dock två
sociologiska licentiatavhandlingar under
förberedande vid Stockholms högskola.
Studerande och forskare i sociologi sak-
nas alltså inte helt, men det är givetvis
en livsviktig förutsättning för intensivare
sociologiska studier att sociologin även i
Sverige erhåller en likaberättigad ställ-
ning bredvid de gamla och erkända ve-
tenskapsgrenarna.

Om det också inte under nuvarande
förhållanden skulle te sig möjligt att in-
rätta en professur i sociologi, skulle dock
mycket vara gjort om det inrättades nå-
gra docenturer eller amanuensbefattningar.
Dessa skulle också ur undervisningssyn-
punkt ha en stor uppgift att fylla, då in-
tresset för sociologi bland studenterna är
mycket stort. Den nyss nämnda sociolo-
giska sektionen är den första och tills
vidare den enda som bildats i Statsve-
tenskapliga föreningen. Den omfattar 26
medlemmar och har tillkommit för att
främja medlemmarnas intresse för prak-
tiska sociologiska forskningsuppgifter. Ef-
ter den sociologiska undersökning som
studenter från Stockholms högskola i
somras — i anslutning till d:r Croners
övningar över "Middletown" — utförde
av ett svenskt stationssamhälle, "Medel-
by" ha nämligen nya liknande under-
sökningar befunnits önskvärda i samband
med stadsplaneringen i Göteborg samt i
ett fiskeläge med långvarig arbetslöshet
i Bohuslän.

Vi instämma därför helt och hållet med
professor Tingstens förslag att inrätta be-
fattningar vid högskolor och universitet
avsedda för undervisning i teoretisk och
praktisk sociologi.

Inga-Britt Ranemark.

Raoul Boström.

Knut Ståhlberg.

alla anu
filla
samhällslära